

RESSENYES COLLECTIVES

La balada

JOSEP NICOLAU PERELLÓ
Universitat de les Illes Balears
josep.nicolau@uib.cat

SUNYER (2024): Magí Sunyer (ed.), *La balada. Dels trobadors al romanticisme, del folklore a la postmodernitat*, Kassel: Edition Reichenberger; «Estudis Catalans» 13.

Els termes científics també poden ésser polisèmics. Després de diversos estudis i jornades sobre la llegenda folklòrica i la literatura culta escrita, el Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) decidí centrar els esforços en l'anàlisi del concepte *balada*, terme que defineix, breument, «un gènere trobadoresc, una manera de denominar les cançons orals llargues, un tipus de poema d'origen romàntic, un gènere musical, una modalitat de cançó de l'últim mig segle i una forma del còmic» (p. 1). El llibre reuneix dotze contribucions que, encara que no sempre poden proporcionar respostes concloents a la interrelació entre el mot i els conceptes que traça, presenten una síntesi actualitzada i nova documentació sobre els respectius camps i cooperen, així, a establir noves línies de recerca.

La primera aportació, «La balada trobadoresca», de Marina Navàs Farré, repassa les discrepàncies historiogràfiques del gènere medieval: el possible origen en relació amb la dansa, els testimonis dels segles XII-XIII... L'autora defineix un corpus de catorze balades que ha documentat entre el repertori de trobadors i en descriu els trets comuns i característics del gènere. Per acabar, Navàs dedica un apartat a la relació de la *balada* i el gènere femení i conclou el treball amb una revisió dels segles XIV i XV.

En segon lloc, Salvador Rebés presenta «Alguns apunts sobre la balada folklòrica catalana», un article de referència dins del camp de l'etnopoètica. L'investigador contraposa el terme *romanç* o *romancer*, emprats per Milà i Fontanals o

Aguiló, al terme de *balada*, defensat per Romeu i Figueras, Pujol o Ayats, el qual ens vincula amb la tradició europea. L'estudiós descriu també les característiques formals del gènere, que ressalten la balada com una de les manifestacions més importants de la literatura oral, en contraposició amb la literatura de canya i cordill.

A continuació, podríem parlar de la secció internacional de l'obra: deixam de banda la catalanística per a estudiar les «Scottish ballads or “Muckle sangs”», de la mà d'Elizabeth Russell, amb destacables puntualitzacions entorn de l'oralitat i la perspectiva de gènere. En canvi, John Style ofereix una representació diacrònica de la balada anglesa, en relació amb el paper que hi juguen els poetes anglesos del cànon i, per això, repassa des del romanticisme fins al *punk rock* dels anys setanta: «Folk, broadside and literary ballads from English tradition to the contemporary scene» (p. 67-82). Les contribucions següents es dediquen al món germànic. Macià Riutort a l'estudi «La *Kunstballade* alemanya. Esbós de la història d'un gènere» repassa la història de la balada d'autor alemanya, des de l'origen al segle XVIII fins a l'actualitat, com a reivindicació i descripció del gènere. Finalment, «La recepció i influència de la balada romàntica alemanya durant la Renaixença», de Jordina Gort Oliver, se centra en la difusió que tingueren aquests materials a Catalunya durant la Renaixença —a revistes com *El Europeo* o *La Renaixensa*— amb figures cabdals com Goethe i Schiller, a més d'examinar la influència en autors catalans com Milà i Fontanals o Piferrer.

Posteriorment, Magí Sunyer, dedica un article a «L'evolució de la balada romàntica: Tomàs Aguiló, Apelles Mestres, Josep Maria de Sagarra», tres autors de primera línia entre el romanticisme i el noucentisme. És destacable com, entre rellevants similituds i diferències dels tres escriptors, finalment, Sunyer conclou que «no hi ha una forma mètrica de la balada i que el gènere destaca per esser llegendari, narratiu i ubicat en el món tradicional» (p. 148). Joan Ramon Veny-Mesquida presenta una revisió crítica de «Dues balades de Màrius Torres»: la «Balada de la Reina Elisenda» i la «Balada de les mullers del comte», amb la voluntat de reconstituir el seu procés creatiu durant la revisió de les composicions per part de l'autor, a més de reflexionar sobre el concepte de *balada* de Torres.

La investigadora Marta Gort demostra la capacitat dels estudis interdisciplinaris —des de la musicologia— i parteix de la composició «El Amor y la Muerte: Balada», d'Enric Granados, per analitzar els punts de contacte amb la pintura i la literatura, trets que alhora ajuden a entendre i definir la balada com a gènere musical. També, des del mateix àmbit, Amadeu Corbera parla sobre «Les balades de Baltasar Samper: art i compromís», on exposa que per al músic la balada no fou un pou de recerca ni de creació artística, sinó un recurs per a expressar —en els moments que considerava adients— els ideals del catalanisme: els casos d'estudi exposats són la *Suite Mallorca* o els cançoners que preparà per als camps de presoners.

Albert Mestres s'acosta al segle XXI i presenta «Dels trobadors al rock: la balada i la poesia catalana contemporània». L'autor examina les composicions que han estat definides com a balades d'autors de les darreres dècades (Palau i Fabre,

Brossa, Casasses, Horta) i compara els dos primers —de l'avantguarda clàssica— amb els segons —hereus de la cultura dels seixanta i d'aspecte rupturista. Per acabar, Emili Samper Prunera parla de les relacions de «Balades i vinyetes: ressons folklòrics al còmic». A partir d'un corpus de còmic internacional —franco-belga, britànic, nord-americà, espanyol, japonès, etc.—, analitza la representació del concepte *balada* i les manifestacions que pot tenir: entorn de la música, el folklore, etc.

El volum —i, en conseqüència, les dotze aportacions— posen a disposició del lector nova informació i renoven les perspectives entorn de la «balada» —des dels trobadors a la postmodernitat—, encara que les línies definitòries que voldrien intentar aportar al volum sols han ajudat a remarcar el polisèmic del terme i la possible conclusió que, en paraules de Sunyer, a vegades la semblança «es tracta d'una simple coincidència» (p. 3).

Recapte filològic

GISELA GALÍ

Universitat Autònoma de Barcelona
gisela.gali@uab.cat

ROVIRA I MIRÓ, Joan (coord.): *Recapte filològic. Estudis de llengua, literatura i societat*, Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili, 2024.

Si la coca de recapte és una 'coca que es fa amb pasta de farina amb oli, arengada, talls de botifarra, cansalada, ceba, pebrot, etc.' (DIEC2), la que degustem a *Recapte filològic* no és ben bé la tradicional: la pasta de farina (la filologia) fa de llit a ingredients (recerques) que no hi són els més habituals, ja que pretén «reflectir la gran varietat d'enfocaments que pot tindre el món de la filologia» (p. 8). Aquesta compilació d'estudis de llengua, literatura i societat vol ser, també, el «rastre material» (p. 8) de la ja dissolta associació d'Estudiants de Filologia Catalana de la URV, que va organitzar el primer Congrés d'Estudiants de Filologia Catalana postpandèmic (el 5 d'abril de 2022) amb presència de més de 130 universitaris del domini lingüístic.

Obren el recull miscel·lani figures o realitats poc considerades. Amb «Lingüístes catalanes i catalanòfiles abans de la "normalització"». De la dona en la lingüística catalana» —dins l'article el títol apareix sense el punt, un canvi significatiu que en modifica la lectura i que s'adequa més al contingut—, Jordi Ginebra proporciona una relació de dones, nascudes entre el 1940 i el 1955, que són autores de treballs sobre la llengua catalana publicats a partir de 1976 amb l'objectiu —completar de llarg— de fer més visible el paper de la dona en la lingüística catalana.